

ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

O'zbekiston
Milliy Pedagogika
Universiteti

No5(4)
2026

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 610 sahifa,
18-may, 2026-yil.

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapijanovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyuu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Abdullayeva N. Sh. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
Doniyorov S. M. – "Yangi O'zbekiston" va "Pravda Vostoka" gazetalari tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F. O. – pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor o'g'li – Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Abdullayeva N. Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the DM Editorial Office of the newspapers “Yangi O'zbekiston” and “Pravda Vostoka”, Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Philosophy (PhD) in Philology, Associate Professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

Vakhobov Anvar Abdusattor oglu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

“Maktabgacha va maktab ta'limi” jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo'yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo'yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

“Maktabgacha va maktab ta'limi”
jurnali

26.09.2023-yildan

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi Axborot
va ommaviy kommunikatsiyalar
agentligi tomonidan **№C-5669363**
reyestr raqami tartibi bo'yicha
ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

O'quvchi yoshlarni muhandislik kasblariga yo'naltirishda xorij tajribasi.....	10
Maxamov X. T., Omondavlatova Sofiya Baxtiyor qizi	
2-sinf darslarida "4K" ko'nikmalarini shakllantirish: XXI asr savodxonligi poydevori	14
Jo'rayeva Nargiza O'ktamovna	
Ommaviy axborot vositalarining inson ruhiy salomatligiga ta'siri: empirik tadqiqot natijalari.....	18
Abdinazarova Bibixonim Rashid qizi	
Talabalar uchun amaliy ko'nikmalarni shakllantirishda texnik loyihalarning o'rni	23
Axmadaliyev Mansurbek Erkaboy o'g'li, Rejabov Jaloliddin Sadiq o'g'li	
Masalalarni modellashtirish metodi yordamida yechish yo'llari	28
B. B. Qarshiyev, Bekmuradov Bobur Toyloq o'g'li	
Maktabgacha ta'lim tashkilotida elektron o'quv materiallaridan foydalanishning afzalliklari.....	34
Tog'aymurodova Marjona Yusuf qizi	
Raqamli ta'lim muhitida dizaynerlik faoliyatlarini rivojlantirishning zamonaviy metodlari.....	39
Satvoldiyeva Malaxatxon A'zamjanovna	
Metall va metallmas buyumlarga ishlov berish texnologiyasi fanidan amaliy dars mashg'ulotlarini raqamli texnologiyalar asosida o'qitish metodikasi	47
A. Safarov	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida tanqidiy fikrlashni shakllantirish mezonlari.....	57
Xolmatov Doston Dilshod o'g'li	
7–8-sinf biologiya darslarida kompetensiyaviy yondashuvni takomillashtirish metodikasi	60
Xolmurodova Sarvinoz	
Zamonaviy adabiyotda lider ayol portreti va shaxsiy rivojlanish falsafasi.....	64
G'afforova Dildora Ergashevna	
Boshlang'ich sinf o'qish darslarida matn ustida ishlash metodikasini takomillashtirishning pedagogik asoslari.....	69
Yusupova Umida Zayniddin qizi	
Umumta'lim maktabida xalq hunarmandchiligi va badiiy loyihalashda kreativ yondashish texnologiyalarining mazmun-mohiyati.....	74
Shomirzayev Maxmatmurod Xuramovich, G'aniyeva Dilfuza A'lam qizi	
Oila muhitining raqamli tadbirkorlik motivatsiyasiga ta'siri: psixologik tahlil	78
Tursunov Lutfulla Sayfullayevich, Boyqobilova Sevinch Fazliddin qizi	
Maktab va muzeylar aloqadorligini ta'minlash asosida o'quvchilarni ma'naviy merosga hurmat ruhida tayyorlashning pedagogik texnologiyasi	81
Nizomxonova Nargizaposhsho Ekrixon qizi	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida produktiv o'qish malakasini shakllantirish.....	86
Xurramova Sojida Abdunazar qizi	
Oliy ta'lim tizimida liderlik kompetensiyalarini takomillashtirishning kompleks yondashuvlari.....	91
Risvayeva Charos Zaydilla qizi	
Sport sohasining ommaviyligi va inklyuzivligi	94
Z. N. Urunova, M. Jaborova	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida psixologik muhitni swot-tahlil qilish va korreksiyalash	97
Sattorova Shirinoy San'atovna	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kognitiv kompetentligini rivojlantirishda integrativ yondashuv ..	100
Buvrayev Akram Rustam o'g'li	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy nutqiga qo'yiladigan talablar	104
Xolmuminova Dilfuza Xolmamatovna	
O'qituvchining kasbiy faoliyatida ma'naviy-axloqiy fazilatlarining ahamiyati	107
Jumanazarova Diinoza Umurzaqovna	
Hadislar yordamida boshlang'ich sinf o'quvchilarida ma'naviy-axloqiy sifatlarni shakllantirish	111
Akaboyeva Malika Raxmatovna	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarini mustaqil fikrlashga o'rgatish texnologiyasi	114
Beshimova Muazzam Bahodirovna, To'lanboyeva Farangis Ibrohimjon qizi	

Boshlang'ich sinf o'quvchilariga ona tili fanini o'qitishda kreativlik qobiliyatini rivojlantirishning pedagogik-psixologik shart-sharoitlari	117
<i>Xoliyeva Sevara Rustam qizi</i>	
Bo'lajak tarbiyachilarning maktabgacha yoshdagi bolalar nutqini rivojlantirishda multimedia texnologiyalaridan foydalanish kompetensiyasini tarkib toptirish	122
<i>Narmatova Fotima Dilshod qizi</i>	
Organizing Physics Lessons in General Education Schools Based on Gamification Elements	127
<i>Y. A. Mamatokhunov, U. S. Ismoilov, M. A. Muxtorjonova</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda mantiqiy tafakkurni rivojlantirishda didaktik o'yinlarning samaradorligi....	129
<i>Meyliyeva Sevinch Bozor qizi</i>	
Anoreksiyasi va bulimiyaning psixologik determinantlari hamda klinik jihatlari	132
<i>Askarova Nargiza Abdivaliyevna, To'raqulova Sevinch Sattorjon qizi</i>	
Koxlear implantli bolalar fonematik eshituvini shakllantirish asosida tovush talaffuzini shakllantirish	136
<i>Bozorov Otobek Yo'ichi o'g'li, Yakubova Asalxon Ulug'bek qizi</i>	
Qisqa masofaga yuguruvchi yosh sportchilarning kuch va tezlik-kuch ko'rsatkichlarini rivojlantirishda yillik rejalashtirish samaradorligi	139
<i>Eshpulatov Jamshid Nuraliyevich</i>	
Разработка модуля автопрокторинга для платформ дистанционного обучения на основе компьютерного зрения и анализа активности пользователя	144
<i>Дустқобилов Акмал Бобомуродович</i>	
Определение нарушений академической честности на онлайн-экзаменах на основе компьютерного зрения: алгоритм и эффективность модуля камерaproctor	149
<i>Дустқобилов Акмал Бобомуродович, Маматов Исломбек Ильесович</i>	
Zamonaviy ta'limda sun'iy intellekt texnologiyalari: imkoniyatlar, muammolar va istiqbollar	154
<i>Delov To'Iqin Erkinovich, Gulmirzayeva Zulayho Ko'klanboy qizi</i>	
Ijtimoiy tarmoqlarning talaba yoshlar psixologiyasiga ta'siri	160
<i>Saidakbarova Nigora Abduraxim qizi</i>	
Talabalarni ijtimoiy-pedagogik faoliyatga tayyorlashning besh blokli pedagogik modeli	165
<i>Amonov Mirjon Namozovich</i>	
O'smirlarning raqamli texnologiyalarga qaramligi va uning psixologik salomatlikdagi o'rni	170
<i>Nurmatov Nurhayot Nurziyot o'g'li, Normamatova Aziza Ibroxim qizi</i>	
Qizlarda erta nikohning psixologik omillari va sabablari	174
<i>Sodiqova Gulbarno Odiljon qizi</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida o'quv motivlarini shakllantirishning pedagogik imkoniyatlari	178
<i>Jumayeva Guzal Xayriddin qizi</i>	
Maktabgacha va kichik maktab yoshidagi bolalarda barmoqlar harakati mashqlari asosida kichik motorika va harakat koordinatsiyasini rivojlantirish	183
<i>Mirzakarimov Yuldashboy Abdinabiyevich</i>	
Globalashuv sharoitida yoshlar tashkilotlari orqali milliy o'zlikni anglashni shakllantirishning pedagogik strategiyalari.....	187
<i>Axralova Marg'uba Akmalxanovna</i>	
Tarbiya fani asosida o'quvchilarda huquqiy kompetentlikni rivojlantirish imkoniyatlari	191
<i>Jumanova Xafiza Xoliqulovna</i>	
Zamonaviy ilmiy-texnika taraqqiyoti sharoitida texnologik ta'lim mazmunini STEM yondashuvi asosida integratsiyalash va talabalarning texnik fikrlash kompetensiyasini rivojlantirish metodikasini takomillashtirish	196
<i>Imanov Baxtiyor Berdiyevich, Qulmamatova Xurshida Abduxamidovna, Barataliyeva Nasiba Maxmadaminovna</i>	
Ijodiy kompetensiyalarni shakllantirishga yo'naltirilgan o'quv jarayonining mazmuniy ta'minoti	202
<i>Kubayeva Mavluda Baxtiyor qizi</i>	
The Influence of a Competency-Based Approach on Educational Quality in Physics Instruction	205
<i>A. Xakimov, Yorqinjon Abduraimjanovich Mamatokhunov, M. A. Ne'matova</i>	
Umumta'lim maktablarida o'quvchilarning ekologik savodxonligini shakllantirishning amaliy holati	208
<i>Majitov Turg'unali Anvar o'g'li</i>	
Maktabgacha ta'lim tarbiyalanuvchilariga ingliz tilini o'rgatishning pedagogik va psixolingvistik xususiyatlari.....	214
<i>Ismoilova Muattar Ilyosovna</i>	
Sharq mutafakkirlarining yoshlarni mehnat va kasb-hunarga o'rgatish bo'yicha qarashlari	219
<i>Alqarov Qodir Xolmatovich, Irmatov Pirmuhammad Normat o'g'li</i>	

Metallar mavzusini interfaol metodlar asosida o'qitish orqali o'quvchilar kreativligini oshirish	222
Murodova Sayyora Qanoatovna	
Moliyaviy terminlarni tarjima qilishning metodologik muammolari	226
Norboyeva Dilafuz Djumaqulovna, Suvonov Ozodbek Jamshid o'g'li	
Oliy ta'lim muassasalarida yakuniy nazorat jarayonlarini sun'iy intellekt texnologiyalari asosida tashkil etishning afzalliklari	230
Abdunabiyeva Kamola Mansurovna	
Pedagogik ta'limda AI-tutor texnologiyalaridan foydalanish: o'zaro ta'sir mexanizmi va samaradorlik tahlili	236
Abdunabiyeva Maftunaxon Solijon qizi	
Talabalarda prokrastinatsiyani kamaytirishning ijtimoiy-psixologik xususiyatlari	240
Kozimov Sayfulloh Maxammadjon o'g'li	
Kompetensiyaviy yondashuv asosida boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'quv-bilish faoliyatini rivojlantirish	245
Raximov Zokir Toshtemirovich	
Yosh voleybolchilarning umumiy va maxsus jismoniy tayyorgarliklarini oshirishning pedagogik asoslari	249
Temirov Shoirbek Raimjonovich	
Oliy ta'lim muassasalarida boshqaruv jarayonlari mexanizmlarini takomillashtirish	253
Kimsanova Rahnamo Solijonovna	
Milliy kurash vositasida yoshlarning irodaviy sifatlarini rivojlantirish	257
Muratov Muzaffar Shermamatovich	
Xavotirlanish muammosining psixologik-pedagogik adabiyotlarda o'rganilganligi va o'smirlik davrining psixologik xususiyatlari	261
Mutalibjonov Nurillo Iroiljon o'g'li	
Bo'lajak pedagoglarda kreativ tafakkurni rivojlantirishning innovatsion va refleksiv asoslari	264
Oblayeva Lobar Erdonovna	
STEM Education Technology: Physics Teaching Methodology and Future Innovations	268
Yorqinjon Abduraimjanovich Mamatokhunov, Odinakhon Sotvoldiyeva Abdumannob qizi	
Mustaqil ta'limni tashkil etishning nazariy asoslari	272
Qurbonova Buzaynab Nurmuxammadiyevna	
Maktabgacha tarbiya yoshda bolalar kognitiv sohasining tadqiq qilinishi	276
Raxmonova Shaxrizoda Laziz qizi	
Modernization of Physics Teaching Methodology Based on Stream Integration in Vocational Schools	279
S. Z. Zaynobiddinov, Yorqinjon Abduraimjanovich Mamatokhunov, Z. M. Orifjonova	
Cultural Competence as a Core Component of Foreign Language Teaching: Theoretical Foundations and Pedagogical Integration	282
Shahlo Obidova	
Pedagogika oliy ta'lim muassasalarida talabalarning akmeologik madaniyatini rivojlantirishda ART-pedagogik texnologiyalardan foydalanish	286
Shodmonova Shoira Saidovna, Sharifova Dildora Shavkiddin qizi	
Talabalarning to'garak mashg'ulotlari orqali ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish yo'llari	290
Turakulova Feruza Mamadoli qizi	
Boshlang'ich sinf o'quvchilariga ona tili fanini o'qitishda kreativlik qobiliyatini rivojlantirishning pedagogik-psixologik shart-sharoitlari	294
Xoliyeva Sevara Rustam qizi	
Texnologiya darslarida raqamli texnologiyalar vositasida o'quvchilarning tadbirkorlik ko'nikmalarini shakllantirish metodikasi	298
Xudoyberdiyeva Nilufar Raximqulovna	
Umumta'lim maktablari musiqa darslarida media-kontentlardan foydalanib o'quvchilarda estetik didni shakllantirish	302
Xudoyqulov Asilbek Aziz o'g'li	
Педагогические стратегии профилактики раннего профессионального выгорания у студентов-медиков (в условиях высокой информационной нагрузки)	305
Асророва Мафтунабегим Махаммадризо кизи	
Формирование самооотношения у подростков, переживших насилие	308
Кушакова Наргиза Исламбаевна, Азаркова Миланика Дмитриевна	
Изучение развития эпистемических знаний у учащихся 5-го класса в педагогико-психологической литературе	311
Нехочина Лола Шахобиддиновна	

Когнитивные уровни читательской деятельности в заданиях PIRLS: типология, процессы понимания и система оценивания.....	314
Нуруллаева Шахло Уктамовна, Александра Валерьевна Шаркова	
Oila tushunchasi uning ijtimoiy ahamiyati haqida sharq mutafakkirlarining qarashlari.....	321
Shokirov Xolida O'rozboq qizi, Abdurashidova Sarvinoz Akrom qizi	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida sog'lom turmush tarzi madaniyatini shakllantirishda zamonaviy pedagogik va axborot texnologiyalarining uyg'unligi	325
Bekmirzayev Shavkat Olim o'g'li	
Global ta'lim tendensiyalari asosida maktabgacha ta'lim mazmunini transformatsiyalash mexanizmlari	329
Haqqiyeva Fotima Olimjonovna	
O'zbekiston mustaqillik taraqqiyotining turli bosqichlarida ta'lim paradigmalarining evolyutsion tahlili	333
Usmonov Salohiddin Dushan o'g'li, Sayfullayeva Parvina	
Malaka oshirish tizimida o'qituvchi-pedagoglarning hamkorlikka asoslangan yondashuvining ilmiy ahamiyati.....	338
Sobirova Lobar Raximovna	
Qutqaruvchilarning maxsus jismoniy tayyorgarligini oshirishda ilmiy-metodologik yondashuvning ahamiyati	343
Abdunosir Abdurasulovich G'afurov	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda nutq buzilishi kamchiliklarini bartaraf etishda pedagogik yondashuv	347
To'rayeva Dilbar, Zulayxo Nazarova	
Maktabgacha ta'limga qo'yiladigan davlat talablarining mazmun-mohiyati	350
Samadova Mahliyo, Zulayxo Nazarova	
Harakatli o'yinlar orqali maktabgacha yoshdagi bolalarda jismoniy sifatlarni rivojlantirish	354
Yaxyayeva Sojida Abduraximovna, Mustafayeva Dilfuza Jumanovna	
Multimodal yondashuv asosida talabalarning ekologik kompetensiyalarini takomillashtirish tizimining ahamiyati.....	358
O'sarova Muborak Fahriddinovna	
Oliy ta'lim muassasalarida o'quv faoliyati samaradorligini monitoring qilish tizimini loyihalashning tashkiliy-pedagogik asoslari.....	362
Kurbanov Dilmurat Marupjanovich	
Shaxs kamolotida ijtimoiy moslashuv va ma'naviy tarbiyaning ahamiyati	367
Nazira Axmadjonovna Dadaboyeva	
Individual yondashuv asosida maktab o'quvchilarida raqamli o'rganish ko'nikmalarini shakllantirish va raqamli texnologiyalar integratsiyasi	371
Xaydarova Zilola Normurodovna, Hasanov Samir Xayrulloevich	
Tasviriy san'at mashg'ulotlarida differensial yondashuvning psixologik-pedagogik asoslari	375
Bekmuratova Shoxida Ne'matjonovna	
Onlayn muloqot strategiyalarining talaba kommunikativ kompetensiyasiga ta'siri	379
Davlatova Ra'no Haydarovna, Islomova Shahlo Madat qizi	
Ajrim yoqasidagi oilalarni ijtimoiy-psixologik reabilitatsiya qilish mexanizmlarini takomillashtirish.....	385
Tojibayeva Nargiza Keldibekovna	
Raqamli muhitda yolg'izlik fenomenining nazariy tahlili.....	389
Turg'unboyeva Nodira Baxtiyor qizi	
Психологические последствия буллинга для личности подростка и его социализации.....	392
Амирова Луиза Маратовна	
Ta'lim jarayonida onlayn so'rov va refleksiya texnologiyalarining didaktik samaradorligi: nazariy va empirik tahlil	395
Majidov Anvar Tuychiyevich	
Влияние семейных кризисов на развитие личности.....	399
Туракулова И. Х.	
Комплексный подход к профилактике нарушений осанки у детей дошкольного возраста.....	403
Хасанова Галина Мамутовна	
Talabalarda milliy qadriyatlar asosida kasbiy kompetentlikni shakllantirishning psixologik-pedagogik texnologiyasi mazmuni.....	407
Xudoyqulova Zarifa Ummatqulovna	
Intellectual axborot tizimlari asosida ta'lim boshqaruvini avtomatlashtirish	413
Ernazarov Zohid Nazarovich	

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS	Boshlang'ich sinf o'quvchilarining nutqiy kompetensiyalarini rivojlantirishning pedagogik-psixologik xususiyatlari 418 Shaxnoza Allaberganova
	Boshlang'ich sinf o'quvchilarida ijtimoiy mas'uliyatni shakllantirishning nazariy-metodologik va falsafiy asoslari 421 Aknur Junisova
	Pedagogical Strategies for Forming Social Responsibility and Active Citizenship Competence in Primary Education..... 425 Aknur Zhunisova
	Boshlang'ich sinf o'quvchilarida ijtimoiy xavf turlarini tasniflash va ekotizimli yondashuv asosida diagnostika qilishning pedagogik imkoniyatlari 430 Manzura Qosmuratova
	Raqamli pedagogika va interaktiv innovatsiyalar asosida xorijiy til o'qitish: yangi ufqlar va ta'lim samaradorligi 437 Jumayeva Gulxan Amrullayevna
	Principles of Multilevel Assessment in Speaking..... 441 Billayeva Shohida Dilshod qizi
	Ingliz tili mutaxassslarining uslubiy kompetensiyasi va kommunikativ-metodik kompetensiyasi masalalari muammolari 444 Azimova Maxfuza Hasanovna
	Sun'iy intellektning ta'limda qo'llanilishi va talabalar qadriyatlar tizimi rivojlanishiga ijtimoiy-psixologik ta'siri 448 Boboyev Xamdani Ataxanovich
	Muloqot: shifokor va bemor muloqotining psixologik xususiyatlari 451 Isroilova O'g'iloy Isroil qizi, Davronov Abdurahob Turg'unbo'y o'g'li
	Bo'lajak o'qituvchilarni web lohiyalar va axborotlashgan ta'limdan foydalanish ko'nikmalarini shakllantirishning asosiy xususiyatlari 454 Jo'rayev Qo'ldoshjon Ismatullo o'g'li
	Maktabgacha ta'limda raqamli texnologiyalardan foydalanishning nazariy va amaliy jihatlari 460 Mirzaolimova Munira
	Raqamli ta'lim muhitida talabalarning mustaqil ta'limini tashkil etishning nazariy asoslari..... 465 Musayev Ashurali Shamshidinovich
	Ona tili ta'limida kreativ salohiyatni rivojlantirishning faoliyatli xususiyatlari 469 Qurbonova Oysha Beknazarovna, Qo'ziliyeva Gulshoda Baxtiyor qizi
	Boshlang'ich sinf o'quvchilarida kreativ fikrlashni rivojlantirishda zamonaviy jahon ta'lim texnologiyalarining ahamiyati 472 Sagdatdinova Maftuna Nuratdin qizi
	Ikkinchi jahon urushi davrida front ortida o'zbek xotin-qizlarining qahramonliklari (1941–1945)..... 475 Saidova Iroda Xursandovna
	Maktab menejmenti: ma'muriy boshqaruvdan inson kapitalini rivojlantirishga o'tish..... 479 Tursunpo'latov Farxodjon Xoshimjon o'g'li
	Jismoniy tarbiya tizimida jismoniy tayyorgarlik sinovlari orqali salomatlikni baholashning kompleks yondashuvi 485 Usmonov Mansur Qurbonmurotovich
	Kredit modul tizimida bo'lajak tarbiya fani o'qituvchilarining fasilitatorlik kompetensiyalarini takomillashtirishning pedagogik-psixologik xususiyatlari..... 489 Xamidova Sabrina Abdurahob qizi
	Sun'iy intellekt vositalari yordamida bo'lajak o'qituvchilarning kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirish metodikasini takomillashtirish 496 Akhmedov Hasan Uzairovich
	Slalomda eshakk eshuvchi sportchilarning psixologik xususiyatlari 502 Abdakimov O'tkirbek Abduraupovich
	O'smirlarda o'z-o'zini baholash shakllanishiga oilaviy munosabatlarning psixologik ta'siri 506 Duvlayeva Yulduz Kubayevna
	Talabalarning raqamli savodxonligini fanlararo integratsiya asosida rivojlantirishning dasturiy ta'minotini joriy etish metodikasi 511 Ergasheva Xilolaxon Muydinjonovna

“Nofilologik oliy ta’lim muassasalarida kasbiy ingliz tili darslarida kommunikativ kompetentsiyani rivojlantirishda vaziyatli o’qitish” (Situational learning) metodlaridan samaradorli foydalanish	515
Ilhomova Sh. I.	
Sanogen tafakkurini rivojlantirishning pedagogik imkoniyatlari	522
Komilov Izzatillo Ikromjonovich	
Nikoh ajralishlarining ob’ektiv va sub’ektiv sabablari o’rtasidagi statistik tahlilni baholash	525
Shodiyeva Nodira Normamatovna	
Tinglovchilarda refleksiv ko’nikmalarni rivojlantirishdagi zamonaviy texnologiyalari	528
Usmanaliyeva Orzigul	
Shaxs tizimidagi karakterologik aksentuatsiyalar suitsidal xulq-atvorni paydo qiluvchi psixologik omil sifatida	531
Eshqulov Shavkat Rustam o’g’li	
Bo’lajak boshlang’ich sinf o’qituvchilarini tayyorlashda pedagogik innovatsiyalar xususiyatlari	536
Muxayyo G’ulomovna Muminjonova	
Maktabgacha ta’limda bolalar bilan innovatsion texnologiyalar yordamida ekologik omillarni singdirish	540
Xoldorova Mashxura G’ulomovna	
Bo’lajak boshlang’ich sinf o’qituvchilarining konfliktologik komponentlarini rivojlantirish	544
Xadicha Muxammadiyeva Karomatovna, Zaripova Xolida Baxtiyor qizi	
Boshlang’ich sinf matematika darslarida “5E” modeli asosida ta’lim jarayonini tashkil etish tamoyillari	549
Karimova Sevara Shaxriddin qizi	
XIX asr Qo’qon adabiy muhitida hajviyot badiiyati (Muqimiy, Zavqiy, Furqat, Qoriylar ijodi misolida)	552
Abduraximova Zuxroxon Soyibjon qizi	
Ta’lim tizimida pedagoglarning stressga bardoshlilikini oshirishning innovatsion yondashuvlari	557
Usanova Bahoroy Eshpo’lat qizi	
Дидактические возможности искусственного интеллекта в дифференцированном обучении младших школьников	562
Мухтарова Лобар Абдиманнабовна, Шихназарова Сайёра	
Nutq madaniyatini rivojlantirishga yo’naltirilgan mashqlar va topshiriqlar tizimi	566
Muxtarova Lobar Abdimannabovna, Chorshanbiyeva Mahliyo Serali qizi	
Interaktiv metodlar orqali raqamli savodxonlikni rivojlantirish	571
Jahonova Xolida G’anisher qizi	
Badiiy pedagogika va virtual muzey integratsiyasi asosida talabalarda ma’naviy-axloqiy qadriyatlar tizimini rivojlantirish	576
D. N. Adilova, M. A. Irgashova	
Badiiy matnda takror qurilmalarning qo’llanishi: “Otamdan qolgan dalalar” romani misolida	579
Gulzoda Uzoqova Ramazonovna	
Raqamli turizm texnologiyalari asosida boshlang’ich sinf o’quvchilarida madaniy-ijtimoiy ko’nikmalarni rivojlantirish modeli va metodik ta’minoti	584
Ismatova Dilorom Hotam qizi	
Ijtimoiy tarmoqlarning o’smirlar o’z-o’zini baholashiga psixologik tasiri	589
Karatayeva Zamira Zakrulla qizi, Anvarova Muslima Boburjon qizi	
Ichki va tashqi motivatsiyaning talabalar faoliyatidagi roli	594
M. K. Muradova	
Talabalarda ehtimoliy tafakkurni rivojlantirishda cheksiz o’lchamli stoxastik operatorlar dinamikasidan foydalanishning didaktik imkoniyatlari	596
Madina Rasulova	
Bo’lajak boshlang’ich sinf o’qituvchilarining kreativ fikrlashini shakllantirish metodikasi	600
Mallayeva Gulshada Maxmudjonovna, Kurbanov Fazliddin Batirovich	
O’quvchilarning mustaqil ishlash qobiliyatlarini rivojlantirish texnologiyalari	604
Mamadaliyeva Barnoxon Ibragimovna	
Tibbiy-pedagoglarda akmeologik yondashuv asosida pedagogik madaniyatni shakllantirishning tarkibiy qismlari, mezonlari va ko’rsatkichlari	606
Xayitova Shahnoza Daniyarovna	

XIX ASR QO'QON ADABIY MUHITIDA HAJVIYOT BADIYATI (MUQIMIY, ZAVQIY, FURQAT, QORIYLAR IJODI MISOLIDA)

Abduraximova Zuxroxon Soyibjon qizi

Sharof Rashidov nomidagi Samarqand davlat universiteti magistranti

Annotatsiya: Mazkur maqolada XIX–asr Qo'qon adabiy muhitida hajviyot badiyatining shakllanishi hamda rivojlanish xususiyatlari Muqimiy, Zavqiy, Furqat va Qoriy ijodi misolida tadqiq etiladi. Tadqiqotda hajviyot janrining ijtimoiy-estetik funksiyasi, badiiy vositalari va adabiy jarayondagi o'rni qiyosiy-tahliliy yondashuv asosida yoritilgan. Asl manbalardan olingan hajviy parchalar orqali mazkur ijodkorlar hajviyotidagi kinoya, istehzo, mubolag'a va ramziy tasvir vositalarining poetik vazifasi ochib berilgan. Tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, XIX–asr Qo'qon adabiy muhitida hajviyot jamiyatdagi ijtimoiy illatlarni fosh etuvchi hamda ma'naviy uyg'onishga xizmat qiluvchi muhim badiiy-estetik hodisa sifatida shakllangan. Maqola natijalari o'zbek hajviy adabiyotining taraqqiyot bosqichlarini o'rganishda muhim ilmiy ahamiyat kasb etadi.

Kalit so'zlar: XIX–asr o'zbek adabiyoti, Qo'qon adabiy muhiti, hajviyot, Muqimiy, Zavqiy, Furqat, Qoriy, kinoya, istehzo, badiiy tahlil.

Abstract: This article examines the formation and development of satirical poetics in the nineteenth-century Kokand literary environment through the works of Muqimiy, Zavqiy, Furqat, and Qoriy. The study analyzes the social and aesthetic functions of satire, its artistic devices, and its role in the literary process using a comparative-analytical approach. Drawing upon satirical excerpts from original sources, the article reveals the poetic functions of irony, sarcasm, hyperbole, and symbolic imagery in the works of these poets. The findings demonstrate that satire in the nineteenth-century Kokand literary milieu emerged as a significant artistic and aesthetic phenomenon aimed at exposing social vices and promoting moral awakening. The results of the research contribute significantly to the study of the developmental stages of Uzbek satirical literature.

Key words: nineteenth-century Uzbek literature, Kokand literary environment, satire, Muqimiy, Zavqiy, Furqat, Qoriy, irony, sarcasm, literary analysis.

Аннотация: В данной статье исследуются особенности формирования и развития сатирической поэтики в литературной среде Коканда XIX–века на примере творчества Мукими, Завки, Фурката и Кория. В исследовании на основе сравнительно-аналитического подхода раскрываются социально-эстетические функции сатиры, её художественные средства и роль в литературном процессе. На основе сатирических фрагментов, взятых из оригинальных источников, выявляются поэтические функции иронии, сарказма, гиперболы и символических образов в творчестве указанных авторов. Результаты анализа показывают, что в литературной среде Коканда XIX–века сатира сформировалась как важное художественно-эстетическое явление, направленное на разоблачение социальных пороков и содействие духовному пробуждению общества. Результаты статьи имеют важное научное значение для изучения этапов развития узбекской сатирической литературы.

Ключевые слова: узбекская литература XIX–века, кокандская литературная среда, сатира, Мукими, Завки, Фуркат, Корий, ирония, сарказм, художественный анализ.

KIRISH

Mazkur maqolada XIX–asr Qo'qon adabiy muhitida hajviyot badiyatini o'rganishda zamonaviy adabiyotshunoslikda keng qo'llaniladigan kompleks metodologik yondashuvdan foydalanildi. Tadqiqotning asosiy maqsadi hajviy asarlarni nafaqat mazmuniy jihatdan, balki ularning badiiy-estetik tabiati, poetik mexanizmlari hamda ijtimoiy funksiyasini ochib berishdan iborat bo'lganligi sababli bir nechta ilmiy usullar uyg'un holda qo'llanildi.

Avvalo, tarixiy-adabiy metod asosida XIX–asr Qo'qon adabiy muhitining shakllanish omillari, ijtimoiy-siyosiy sharoiti hamda mazkur muhitda hajviyot janrining yuzaga kelish sabablari tahlil qilindi. Ushbu metod Muqimiy, Zavqiy, Furqat va Qoriy hajviyalarini muayyan tarixiy kontekstda ko'rib chiqish, ularning satirik qarashlarini davr muammolari bilan bog'liq holda talqin qilish imkonini berdi. Natijada hajviyot individual ijod mahsuli emas, balki adabiy muhit bilan chambarchas bog'liq badiiy-estetik hodisa ekanligi ilmiy jihatdan asoslandi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Muqimiy dunyoqarashi hamda ma'rifiy-intellektual intilishlari bilan mavjud adabiy-ijtimoiy muhit o'rtasidagi tafovut uning ijodida tanqidiy yo'nalishning shakllanishiga asos bo'lgan. Bu holat, ayniqsa, shoir hajviyotida yorqin namoyon bo'ladi. Muqimiy hajviyoti mazmun jihatidan satira va yumor yo'nalishlariga ajraladi. Shoir satirik asarlarida chor ma'murlari hamda ayrim mahalliy boylar faoliyatining turli jihatlarini badiiy tasvir orqali yoritgan ("Tanobchilar", "To'y", "Moskovchi boy ta'rifida", "Hajvi Viktor boy", "Voqelai Viktor" va boshqalar). "Saylov", "Dar mazammati zamona" kabi asarlarida esa o'lkaga kirib kelayotgan yangi iqtisodiy va ijtimoiy munosabatlarning ayrim xususiyatlari hamda ularning jamiyat hayotiga ta'siri badiiy mushohada asosida aks ettirilgan.

Ba'zi hajviy asarlarida Muqimiy davrning turli qarashlari va ijtimoiy muhitiga munosabat bildirgan holda obrazli tasvirlardan foydalangan ("Hajvi halifai Mingtepa"). Shuningdek, shoir ot, arava, loy, pashsha va bezgak kabi mavzularda ham o'ziga xos hajviy asarlar yaratgan. "Devonamen", "Ko'samen", "Pashshalar", "Shikoyati bezgak", "Hayron qildi loy" kabi hajviyalarida oddiy xalq turmushi bilan bog'liq muammolar, hayotning qoloq jihatlarini hamda ma'naviy kamchiliklar badiiy kulgi vositasida ifodalangan.

"Ta'rifi pech", "Loy", "Aroba qursin" kabi hajviyalarida esa shoir davr muammolari va mamlakat hayotidagi o'zgarishlarga nisbatan o'zining badiiy-estetik munosabatini aks ettirgan. Muqimiy hajviyotining badiiy kuchi, avvalo, uning hayotiy realizmiga bog'liqdir. Shoir tasvirlayotgan illatlar mavhum emas, balki real hayotdagi aniq voqea-hodisalar asosida yaratilgan. Shu bois Muqimiy yaratgan hajviy obrazlar davrning ijtimoiy manzarasini aks ettirishda muhim badiiy manba vazifasini bajaradi.

Zavqiy hajviyalarida kinoya va istehzoning estetik tabiati

Zavqiy ijodida hajviyot yanada keskin, ayrim hollarda esa sarkazm darajasiga yetgan badiiy shaklda namoyon bo'ladi. Agar Muqimiy hajviyotida xalqona kulgi yetakchi o'rin tutgan bo'lsa, Zavqiy hajviyalarida kinoya va istehzo ustuvor poetik vosita sifatida ko'zga tashlanadi. Shoir jamiyatdagi ayrim illatlarni ochiq masxara qilishdan ko'ra, ularni kinoyaviy tasvir orqali badiiy jihatdan yoritishga intiladi.

Zavqiy hajviyalarida obrazlar ko'pincha ijtimoiy tip sifatida yaratiladi. U mansab egalari faoliyatidagi ochko'zlik, sun'iy obro' orttirishga intilish hamda ma'naviy kamchiliklarni keskin kinoya vositasida tasvirlaydi. Shoirning badiiy mahorati shundaki, u kulgini tashqi qiyofa orqali emas, balki mazmuniy qarama-qarshiliklar asosida yuzaga chiqaradi. Natijada Zavqiy hajviyoti o'quvchiga kuchli estetik ta'sir ko'rsatadi.

Zavqiy Muqimiy boshlab bergan hajvchilik an'alarini davom ettirib, o'zbek adabiyotida hajviy yo'nalish taraqqiyotiga munosib hissa qo'shgan ("Obid mingboshi haqida hajv" va boshqalar). Shoirning "Voqelai qozi saylov" (1909–1910), "Qahatchilik" (1916) kabi asarlarida ijtimoiy tengsizlik va hayotdagi murakkab jarayonlar badiiy jihatdan yoritiladi. Shuningdek, xalqning ijtimoiy faolligi va davr voqeliklariga munosabati aks ettiriladi.

"Ajab ermas" radifli muhammasi XX-asr boshlari o'zbek she'riyatidagi muhim badiiy hodisalardan biri hisoblanadi. Unda shoir o'z davri jamiyatining kelajagi, taraqqiyoti va ma'naviy yuksalishi haqida mushohada yuritadi. Ijtimoiy hayotdagi ayrim kamchiliklar hamda insonlar faoliyatidagi nuqsonlar shoirning bir qator she'rlarida ("Ta'rifi kalish", "Otim", "Fonus", "Sigirim", "Pashshalar" va boshqalar) badiiy kinoya va zaharxanda vositasida yoritilgan.

Zavqiy hajviyotida mumtoz she'riyat an'analari bilan zamonaviy ruh uyg'unlashganini ko'rish mumkin. Shoir aruz vazni va mumtoz shakllardan foydalangan holda davrning dolzarb muammolarini badiiy jihatdan yoritadi. Bu holat Zavqiy hajviyalarini Qo'qon adabiy muhitida o'ziga xos estetik hodisaga aylantiradi.

Furqat hajviyotida ma'rifiy-satirik ruh

Furqat ijodida hajviyot boshqa shoirlar ijodi bilan qiyoslaganda nisbatan ma'rifiy yo'nalishga ega. Uning hajviyalarida asosiy urg'u jamiyatdagi muammolarni kulgi vositasida yoritish bilan birga, inson tafakkurini uyg'otish va yangilanish g'oyalarini targ'ib qilishga qaratiladi. Furqat hajviy kulgidan ma'rifatparvarlik ruhida foydalanib, jaholat va nodonlikni taraqqiyot yo'lidagi asosiy to'siqlardan biri sifatida talqin etadi.

Furqat hajviyalarida tanqid nisbatan muloyim shaklda ifodalansa-da, mazmun jihatidan nihoyatda teran hisoblanadi. Shoir ilm-fan, tafakkur va dunyoqarash masalalarini hajv orqali yoritib, jamiyatni yangilanish va taraqqiyot sari chorlaydi. Mazkur jihat Furqat hajviyotini Muqimiy va Zavqiy hajviyalaridan farqlaydi hamda uni ma'rifiy hajviyotning yorqin namunalaridan biriga aylantiradi.

Shoirning hajviy obrazlari ko'pincha jaholat ramzi sifatida yaratiladi. Ushbu obrazlar orqali Furqat nafaqat alohida shaxslarni, balki ma'lum bir tafakkur tarzini ham badiiy jihatdan tahlil qiladi. Natijada Furqat hajviyotida kulgi falsafiy-estetik mazmun kasb etadi.

Qoriy hajviyotida an'anaviylik va ijtimoiy tiplar

Qoriy ijodida hajviyot mumtoz adabiy an'alar bilan chambarchas bog'liq holda rivojlangan. Uning hajviyalarida an'anaviy hajv unsurlari saqlangan bo'lsa-da, mazmun jihatidan davr muammolari bilan uyg'unlashadi.

Qoriy hajviyotida ijtimoiy tiplar aniq va jonli tasvirlanib, ular orqali jamiyatdagi ayrim illatlar badiiy jihatdan ochib beriladi.

Qoriy hajviyalarida kulgi ko'pincha vazmin va mulohazali xarakterga ega. Shoir ochiq masxaradan ko'ra, ramziy tasvir hamda kinoya vositasida ta'sir ko'rsatishni ma'qul ko'radi. Bu holat Qoriy hajviyotining badiiy-estetik qimmatini oshiradi va uni Qo'qon adabiy muhitida o'ziga xos hodisa sifatida namoyon etadi.

Qiyosiy tahlil natijalari

Qiyosiy tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, Muqimiy, Zavqiy, Furqat va Qoriy hajviyotida umumiy jihatlar bilan bir qatorda muhim farqlar ham mavjud. Muqimiy ijodida xalqona kulgi va realizm, Zavqiy hajviyotida keskin kinoya hamda istehzo, Furqat ijodida ma'rifiy-satirik ruh, Qoriy hajviyotida esa an'anaviylik va ramziy tasvir yetakchi o'rin tutadi.

Mazkur xilma-xillik XIX–asr Qo'qon adabiy muhitida hajviyotning rang-barang va serqirra badiiy-estetik hodisa sifatida shakllanganini tasdiqlaydi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqot jarayonida qiyosiy-adabiy metod yetakchi o'rin egalladi. Mazkur metod orqali to'rt ijodkor hajviyalaridagi umumiy va farqli jihatlar aniqlanib, har bir shoirning hajviy poetikasi o'zaro qiyoslab tahlil qilindi. Xususan, Muqimiy hajviyotidagi xalqona kulgi va ijtimoiy tanqid Zavqiy ijodidagi keskin kinoya hamda istehzo bilan, Furqatdagi ma'rifiy-satirik ruh esa Qoriy hajviyalaridagi an'anaviy hajv unsurlari bilan qiyosiy asosda yoritildi. Ushbu yondashuv hajviyotning bir qolipda emas, balki turli badiiy uslublar va estetik qarashlar asosida rivojlanganini ko'rsatishga xizmat qildi.

Shuningdek, poetik tahlil metodi asosida hajviy asarlardagi badiiy tasvir vositalari – kinoya, istehzo, mubolag'a, sarkazm, tipiklashtirish, ramziy obrazlar hamda xalqona iboralar tahlil qilindi. Har bir ijodkor hajviyalaridan olingan asl matn parchalarining badiiy vazifasi aniqlanib, ularning estetik yuklamasi ochib berildi. Mazkur metod hajviyotning tashqi kulgi shakli ortida yotgan chuqur ijtimoiy va ma'naviy mazmuni ochishda muhim ahamiyat kasb etdi.

Tadqiqotda matnlararo (intertekstual) yondashuv ham qo'llanilib, hajviy asarlarning mumtoz adabiy an'analar bilan bog'liqligi hamda avvalgi hajviy tajribalar bilan ichki aloqalari ko'rsatildi. Bu orqali Qo'qon adabiy muhitidagi hajviyotning uzviylik va davomiylik tamoyillari asosida shakllangani ilmiy jihatdan asoslandi.

Shu bilan birga, ilmiy-tavsifiy va analitik yondashuv asosida mavjud adabiyotlar, tadqiqotlar hamda manbalar tahlil qilinib, mavzuga doir ilmiy qarashlar umumlashtirildi. Bu esa tadqiqot xulosalarini dalillash va nazariy jihatdan mustahkamlash imkonini berdi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Muqimiy hajviyotida ijtimoiy tanqid va xalqona kulgi

Muqimiy ijodida hajviyot jamiyatdagi illatlarni badiiy jihatdan yoritishga xizmat qiluvchi eng faol vositalardan biri hisoblanadi. Shoir hajviyalarida kulgi tashqi shakl bo'lib, uning zamirida chuqur ijtimoiy kuzatuv va ma'naviy-estetik mushohada mujassamdir. Muqimiy hajviyotining muhim jihati shundaki, unda hajv xalqona ohang, sodda, ammo ta'sirchan iboralar orqali ifodalanadi. Natijada shoir kulgisi xalq hayoti va turmush tarzi bilan uyg'unlashadi.

Masalan, Muqimiyning ayrim hajviy she'rlarida mansabparast amaldorlar, riyokor mullalar hamda jaholatga berilgan shaxslar tipik obraz darajasiga ko'tariladi. Shoir ushbu obrazlarni mubolag'a va kinoya vositasida tasvirlab, ularning jamiyat hayotidagi salbiy jihatlarini ochib beradi. Muqimiy hajviyotida kulgi ko'pincha achchiq kulgi xarakteriga ega bo'lib, u o'quvchini nafaqat kuldiradi, balki mushohada yuritishga va xulosa chiqarishga undaydi.

Hajviy matnlarda badiiy vosita va ijtimoiy mazmunning qiyosiy talqini

XIX–asr Qo'qon adabiy muhitida hajviyot nafaqat mustaqil janr, balki ijtimoiy-estetik tafakkur shakli sifatida ham shakllanganini Muqimiy, Zavqiy, Furqat va Qoriy ijodining qiyosiy tahlili yaqqol tasdiqlaydi. Mazkur ijodkorlarning hajviy asarlarida kulgi umumiy badiiy unsur sifatida namoyon bo'lsa-da, uning tabiati, yo'nalishi va estetik vazifasi o'zaro farqlanadi.

Muqimiy va Zavqiy hajviyotida kinoyaning ifoda shakli

Muqimiy hajviyalarida kinoya ko'proq xalqona ochiqlik va bevosita tanqid orqali yuzaga chiqadi. Masalan, shoirning mashhur hajviy she'rlaridan birida mansabdor shaxs obrazi orqali tashqi dindorlik niqobi ostidagi riyokorlik holati badiiy jihatdan ochib beriladi. Shoir obrazni ideallashtirmaydi, aksincha, uni kundalik hayotda uchraydigan tipik obraz darajasida tasvirlaydi:

*“Tilida zikr, qo'lida tasbeh,
 Ich-ichida ming xil hiyla bor.”* ^[1, 25]

(Muqimiy)

Mazkur misralarda tashqi va ichki holat o'rtasidagi ziddiyat kinoya vositasida ochilgan. Muqimiy hajviyotidagi kulgi sodda, xalqona va bevosita xarakterga ega bo'lib, o'quvchini tezda badiiy xulosa chiqarishga undaydi.

Zavqiy hajviyotida esa kinoya yanada murakkab poetik shakl kasb etadi. Shoir obrazni to'g'ridan-to'g'ri fosh etmaydi, balki istehzo hamda ma'no teskari ifodasi orqali tanqid qiladi. Masalan, Zavqiyning hajviy she'rlaridan birida mansab egasining “adolatparvarligi” go'yoki maqtalgandek tasvirlanadi, biroq ushbu maqtov mazmunan teskari ma'no kasb etadi:

*“Adl bilan mashhur erur bu zamon begi,
 Kim faqir ko'rsa, yuzin burur begi.”* ^[4]

(Zavqiy)

Bu yerda “adl bilan mashhur” iborasi istehzoli ma'noda qo'llanilib, mansabdor shaxsning asl qiyofasi ochib beriladi. Demak, Muqimiy hajviyotida kulgi ochiq va xalqona xarakterga ega bo'lsa, Zavqiy ijodida u intellektual kinoya darajasiga ko'tariladi.

Furqat hajviyotining ma'rifiy yo'nalishi (Muqimiy va Zavqiy bilan qiyosda)

Furqat hajviyotida kulgi alohida shaxsni masxara qilishdan ko'ra, jaholat va ma'rifatsizlikni badiiy jihatdan yoritishga qaratilgan. Uning hajviy ruhda asarlarida jamiyatdagi nodonlik, ilmga bepisandlik va tafakkur sustligi asosiy tanqid obyektiga aylanadi. Furqat ayrim hajviy misralarida xalqning o'z holatiga befarqligini achinish ohangida ifodalaydi:

*“Ilm derlar – quloq solmas bu el,
 Jaholatga bo'ldi bandu g'arq.”* ^[7]

(Furqat)

Mazkur misralarda kulgi bilan birga chuqur ijtimoiy mushohada ham mavjud. Agar Muqimiy va Zavqiy hajviyotida ijtimoiy tiplar kulgi vositasida fosh etilsa, Furqat ijodida hajv ma'rifiy-ogohlantiruvchi vazifani bajaradi. Shu jihatdan Furqat hajviyoti kuldirishdan ko'ra, o'ylantirish va ma'naviy xulosa chiqarishga ko'proq xizmat qiladi.

Qoriy hajviyotida ramziy tasvir va an'anaviylik

Qoriy hajviyalarida kulgi ochiq masxara shaklida emas, balki ramziy va mulohazali tasvir orqali ifodalanadi. Uning hajviy asarlarida jamiyatdagi kamchiliklar alohida shaxs nomi bilan emas, balki umumlashgan obrazlar vositasida yoritiladi. Masalan, Qoriy ayrim hajviy baytlarida nodonlik holatini zulmat obraziga qiyoslaydi:

*“Zulmat ichra qolgan elga nur kerak,
 Ammo ko'rmas ko'zga oftob ne kerak.”* ^[7]

(Qoriy)

Mazkur misralarda hajv bevosita kulgi shaklida emas, balki ramziy istehzo vositasida namoyon bo'ladi. Qoriy hajviyoti aynan shu jihati bilan Muqimiy va Zavqiy ijodidan farqlanib, mumtoz adabiy tafakkur an'analarga yaqinlashadi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

XIX–asr Qo'qon adabiy muhitida hajviyot badiiyati o'zbek adabiy tafakkurining muhim va faol yo'nalishlaridan biri sifatida shakllangan. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, mazkur davr hajviy adabiyoti jamiyat hayotidagi ijtimoiy, ma'naviy va axloqiy muammolarga befarq bo'lmagan, aksincha, ularni kulgi vositasida badiiy-estetik jihatdan yoritishga intilgan kuchli badiiy tafakkur namunasi hisoblanadi.

Muqimiy, Zavqiy, Furqat va Qoriy ijodi misolida olib borilgan tahlillar hajviyotning Qo'qon adabiy muhitida tasodifiy hodisa emas, balki muayyan tarixiy-ijtimoiy ehtiyoj mahsuli sifatida vujudga kelganini tasdiqlaydi. Mazkur ijodkorlar hajvni faqat kuldirish vositasi sifatida emas, balki jamiyatdagi kamchiliklarni badiiy jihatdan yoritish, ijtimoiy ongni uyg'otish hamda ma'naviy poklanishga undash omili sifatida qo'llaganlar.

Tadqiqot davomida aniqlanishicha, Muqimiy hajviyotida xalqona kulgi va ochiq ijtimoiy tanqid yetakchi o'rin tutadi. Zavqiy hajviyalarida esa kinoya va istehzo murakkab poetik shakl kasb etib, o'zining estetik ta'sir kuchi bilan ajralib turadi. Furqat hajviyoti ma'rifiy yo'nalishi, jamiyatni ilm-fan va tafakkur orqali yangilash g'oyasi bilan alohida ahamiyat kasb etsa, Qoriy hajviyotida an'anaviylik, ramziy tasvir hamda mulohazali kulgi ustuvorligi ko'zga tashlanadi.

Qiyosiy tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, mazkur to'rt ijodkor hajviyotida umumiy g'oyaviy asos mavjud bo'lsa-da, ularning badiiy uslubi, poetik vositalari va estetik qarashlari o'zaro farqlanadi. Ushbu xilma-xillik XIX–asr Qo'qon adabiy muhitida hajviyotning serqirra va rang-barang badiiy-estetik hodisa sifatida shakllanganini tasdiqlaydi hamda o'zbek hajviy adabiyotining keyingi taraqqiyot bosqichlari uchun mustahkam zamin yaratganini ko'rsatadi.

Xulosa qilib aytganda, XIX–asr Qo'qon adabiy muhitida hajviyot badiiyati o'z davrining ijtimoiy ko'zgusi bo'lish bilan bir qatorda, adabiyotning jamiyat hayotiga faol ta'sir ko'rsatish imkoniyatlarini kengaytirgan muhim estetik hodisa sifatida baholanishi lozim. Ushbu tadqiqot natijalari o'zbek adabiyotshunosligida hajviyot masalasini yanada chuqurroq o'rganish, Qo'qon adabiy muhitining badiiy-estetik merosini kompleks tahlil qilish hamda yangi ilmiy yondashuvlar asosida tadqiq etish uchun muhim ilmiy asos bo'lib xizmat qiladi.

1. XIX–asr Qo'qon adabiy muhitiga oid hajviy asarlarning qo'lyozma va nashr variantlarini qiyosiy o'rganish maqsadga muvofiqdir.
2. Muqimiy, Zavqiy, Furqat va Qoriy hajviyotini zamonaviy adabiyotshunoslik metodlari asosida qayta tahlil qilish hajviy poetikaning yangi jihatlarini ochib berishga xizmat qiladi.
3. Qo'qon adabiy muhitidagi hajviy asarlarni matnshunoslik va intertekstual yondashuv asosida tadqiq etish ilmiy natijalarni yanada boyitadi.
4. O'zbek hajviy adabiyotining taraqqiyot bosqichlarini mumtoz va zamonaviy adabiyot bilan qiyosiy o'rganish istiqbolli ilmiy yo'nalishlardan biri hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Muqimiy. Tanlangan asarlar. Toshkent: O'zFan, 1958-y.
2. "Zapiski Vostochnogo otdeleniya Imperatorskogo Russkogo arxeologicheskogo obshchestva" to'plami. IX–tom. 1894-y.
3. Karimov, G'ulom. Muqimiy. Asarlar. Toshkent: Adabiyot va san'at, 1974-y.
4. O'zbek klassiklari kutubxonasi. H. Razzoqov. Yangiyo'l, 1960-y. – 21-b.
5. Turkiston viloyati gazetasi. 1903-y., 15-yanvar, 2-son.
6. Jo'raboyev Otabek. "Muqimiyning cho'ntak bayozi". Guliston, 1999-y., № 2. – 58–59-b.
7. O'zbek klassiklari kutubxonasi. H. Razzoqov. Yangiyo'l, 1960-y. – 13-b.

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
 - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
 - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
 - 13.00.03 Maxsus pedagogika
 - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
 - 13.00.07 Ta'limda menejment
 - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
 - 07.00.00 Tarix fanlari
 - 19.00.00 Psixologiya fanlari
 - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
 - 02.00.00 Kimyo fanlari
 - 03.00.00 Biologiya fanlari
 - 09.00.00 Falsafa fanlari
 - 10.00.00 Filologiya fanlari
 - 11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №5(4)

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzirimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.